

POZIOM SPECJALIZACJI PRODUKCJI ŻYWCA WIEPRZOWEGO A EFEKTYWNOŚĆ GOSPODARSTW ROLNICZYCH

Mariusz Dziwulski

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Abstrakt. W pracy przedstawiono wpływ specjalizacji gospodarstw nastawionych na produkcję żywca wieprzowego na ich wyniki ekonomiczne. Skupiono się przede wszystkim na zbadaniu zależności dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego i dochodu, jaki przynosi produkcja żywca wieprzowego w zależności od poziomu wyspecjalizowania gospodarstw. Uzyskane wyniki wykazują, że specjalizacja jest korzystnym zjawiskiem. Wzrost stopnia specjalizacji w produkcji żywca wieprzowego implikował wzrost dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego, dochodu z działalności, a także dochodowości ziemi i pracy.

Słowa kluczowe: zwierce wieprzowy, specjalizacja gospodarstwa, dochodowość, skala chowu

WSTĘP

Specjalizacja gospodarstwa jest jednym ze sposobów polepszenia efektów produkcyjnych. Jest ona pojęciem ekonomicznym i pozwala odpowiedzieć na pytanie: „Co się w gospodarstwie produkuje oraz sprzedaje?”. Celem specjalizacji jest zwiększenie ilości i jakości produkcji towarowej, wzrost wydajności pracy, osiągnięcie lepszej opłacalności produkcji i dochodów z gospodarstwa, zwiększenie skali produkcji w celu lepszego wykorzystania budynków urządzeń i maszyn, a także szybsze wprowadzenie do produkcji nowej techniki i osiągnięć naukowych [Fereniec 1999].

Specjalizacja gospodarstwa może przynieść rolnikowi określone korzyści. Pozwala na uzyskanie większych ilości produktów lepszej jakości, za które można uzyskać wyższe ceny. Pozwala także na prowadzenie przez rolnika produkcji określonego rodzaju, czasami odpowiadającej jego wiedzy, umiejętnościom i zainteresowaniom. Wykorzystanie własnej siły roboczej jest też lepsze i bardziej równomierne, niż w gospodarstwach wielokierunkowych, ponieważ praca rolnika skupia się na jednym kierunku produkcji. Specjalizacja umożliwia także śledzenie na bieżąco postępu w rolnictwie, a tym samym łatwiejsze jego wprowadzanie do gospodarstwa, gdyż w czasach szybkiego rozwoju techniki i wiedzy bardzo ciężko jest się skoncentrować na wielu dziedzinach. Dzięki wyspecjalizowaniu produkcji, w gospodarstwie wytwarza się więcej produktów jednorodnych. Koszty stałe, takie jak podatki, ubezpieczenia rozkładają się na większą liczbę wyprodukowanych jednostek, co obniża koszty ich wytworzenia. Uprawa jednolitych roślin lub utrzymywanie zwierząt tego samego gatunku ułatwia również efektywną mechanizację i zapewnia lepsze wykorzystanie budynków, maszyn i urządzeń będących w posiadaniu gospodarstwa. Wpływa to korzystnie na funkcjonowanie przedsiębiorstwa rolniczego (gospodarstwa), a tym samym pozwala rolnikowi na osiągnięcie wyższych dochodów [Ziętara 1976].

Manteuffel [1979] uznaje jednak specjalizację jako rozwiązanie nie zawsze racjonalne. Wprowadzana w sposób nieodpowiedni i nieprzemyślany może niekorzystnie wpłynąć na funkcjonowanie gospodarstwa, czasami może nawet pogorszyć jego sytuację. Rolnik, biorąc pod uwagę posiadaną ziemię, kapitał i umiejętności, powinien więc ocenić, czy warto specjalizować gospodarstwo, czy też nie. Manteuffel do wad specjalizacji zalicza: niewykorzystanie naturalnych warunków i zasobów gospodarstwa – np. poprzez niewykorzystanie stanowisk w zmianowaniu oraz niebezpieczeństwo ekstensyfikacji – zwłaszcza w produkcji roślinnej. Pojawia się również ryzyko częstszego występowania chorób i szkodników, np. gdy w strukturze zasiewów przeważa jedna roślina zwiększa się prawdopodobieństwo występowania chorób, w produkcji zwierzęcej wzrastają natomiast wydatki na opiekę weterynaryjną. Specjalizacja powoduje także powstawanie szczytów zapotrzebowania na siłę roboczą i pociągową oraz specjalne maszyny – w okresach szczytów pracy, np. żniw, może wystąpić zwiększone zapotrzebowanie na maszyny, co wiąże się z dodatkowymi kosztami maszyn i siły roboczej oraz stwarza niebezpieczeństwo względnej nadprodukcji określonego artykułu. Wzrasta również ryzyko wynikające z prowadzenia jednostronnej produkcji – im stopień specjalizacji jest wyższy, tym to ryzyko jest większe. W przypadku zdarzeń mogących wpływać ujemnie na działalność (susze, nadmierne opady, upadki zwierząt), rolnik nie ma ubezpieczenia w postaci drugiej działalności, która mogłaby być dochodowa [Manteuffel 1979].

Mimo wielu zalet specjalizacji, obecnie w polskim rolnictwie zarówno jej stopień, jak i skala produkcji są dość niskie. Ogranicza to wprowadzanie zmian w technice wytwarzania oraz zastosowania nowych technologii, co powoduje, że efektywność gospodarowania jest niska [Wiatrak 2001]. Poprawa efektywności produkcji w przypadku producentów żywca wieprzowego, w warunkach zmiennej sytuacji rynkowej, powinna być jednym z ważniejszych celów w gospodarstwie. Jednak jak zauważa Szymańska [2009], gdy konkurencja jest silna, jej zwiększanie stanowi wyzwanie dla wielu rolników w Polsce.

CEL I METODYKA BADAŃ

Celem opracowania jest określenie zależności między poziomem specjalizacji gospodarstw w produkcji żywca wieprzowego a efektywnością jego produkcji.

Badaniami objęto 141 indywidualnych gospodarstw rolnych, które w 2008 roku zajmowały się produkcją żywca wieprzowego. Próbę stanowiły gospodarstwa prowadzące rachunkowość w ramach systemu Polski FADN oraz równocześnie uczestniczące w badaniach systemu AGROKOSZTY, dostarczając dane o kosztach i dochodach produkcji żywca wieprzowego. Gospodarstwa zostały podzielone na trzy grupy pod względem stopnia specjalizacji, określonego za pomocą udziału wartości produkcji żywca wieprzowego w wartości produkcji ogółem w gospodarstwie. Wyodrębniono następujące grupy gospodarstw:

- pierwsza grupa (I) – gospodarstwa o niskim stopniu specjalizacji, w których udział produkcji żywca wieprzowego w wartości produkcji ogółem wynosił mniej niż 50%,
- druga grupa (II) – gospodarstwa o wyższym stopniu specjalizacji, w których udział produkcji żywca wieprzowego w wartości produkcji ogółem wynosił 50-66%; w literaturze gospodarstwa, które z jednej gałęzi produkcji osiągają ponad 50% produkcji towarowej, uznaje się za jednokierunkowe [Fereniec 1999] lub też określa się jako gospodarstwa o wyższym stopniu specjalizacji [Grontkowska 1997],
- trzecia grupa (III) – jednostki wysoko wyspecjalizowane, gdzie ponad 66% wartości produkcji ogółem w gospodarstwie stanowił żywiec wieprzowy¹.

Zaprezentowane wyniki są średnimi arytmetycznymi, obliczonymi na podstawie danych z indywidualnych gospodarstw. Do porównania wyodrębnionych grup gospodarstw posłużono się przede wszystkim kategorią dochodu z działalności, a także dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego. Poszczególne kategorie dochodowe zostały obliczone według metodologii stosowanej w systemie FADN oraz AGROKOSZTY. W celu określenia poziomu efektywności, oznaczającej stosunek efektu do poniesionych nakładów [Szymańska 2009], w artykule wykorzystano także wskaźniki dochodowości trzech podstawowych czynników produkcji: pracy, wyrażonej w jednostkach przeliczeniowych (AWU²), ziemi, wyrażonej powierzchnią użytków rolnych (ha) oraz kapitału, odzwierciedlającego wartość aktywów gospodarstwa rolnego na koniec roku obrachunkowego (zł), odnosząc do tych wielkości wartość dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) [Goraj 2007].

CHARAKTERYSTYKA OBIEKTÓW BADAWCZYCH

Liczebność badanych gospodarstw w poszczególnych grupach była uzależniona od rozpiętości przyjętych przedziałów. Najliczniejszą grupę stanowiły jednostki o niskim

¹ Według Grontkowskiej [1997], za wysoko wyspecjalizowane uznaje się gospodarstwa o udziale jednej gałęzi produkcji wynoszącym ponad 66% w strukturze produkcji końcowej.

² AWU (ang. *Annual Work Unit*) – roczna jednostka pracy, odpowiadająca osobie w pełni sprawnej, która przepracowała rocznie 2200 godzin w ramach działalności operacyjnej gospodarstwa rolnego [Goraj 2007].

stopniu specjalizacji – 75 gospodarstw, czyli ponad 50% badanej próby. Najmniej, natomiast, bo 30 gospodarstw (21,3% całej zbiorowości) znajdowało się w grupie II, czyli gospodarstw o wyższym stopniu specjalizacji. Wyodrębnione grupy gospodarstw w niewielkim stopniu różniły się pod względem areалу użytkowanej ziemi, choć w miarę wzrostu stopnia specjalizacji, zwiększała się powierzchnia posiadanych użytków rolnych, od 31,3 ha w grupie gospodarstw najmniej, do 38,7 ha w grupie najbardziej wyspecjalizowanych. Większe różnice pomiędzy wyodrębnionymi przedziałami można zauważyć, jeśli chodzi o wielkość ekonomiczną gospodarstw. Najsilniejsze ekonomicznie były jednostki o najwyższym poziomie specjalizacji – 60 ESU, tj. o 2,1- i 3-krotnie wyższym, niż odpowiednio w grupach II i I. Na tak znaczne zróżnicowanie wielkości ekonomicznej miały wpływ różnice w liczebności posiadanego stada trzody chlewnej, i – co się z tym wiąże – produkcji żywca wieprzowego. W gospodarstwach z grupy III roczna produkcja żywca brutto wynosiła 881 dt, podczas gdy w gospodarstwach z grupy II i I odpowiednio 321 i 110 dt. Wraz ze wzrostem stopnia specjalizacji rosła również obsada trzody chlewnej na 100 ha użytków rolnych. W grupie gospodarstw najbardziej wyspecjalizowanych zanotowano ponad 5-krotnie większą obsadę tego gatunku zwierząt niż w jednostkach, w których pogłowie świń i poziom wyspecjalizowania były najniższe. Wzrost obsady świadczy o tym, że gospodarstwa o większych stadach były luźniej związane z posiadanymi zasobami ziemi, co wymuszało na nich konieczność korzystania w większym stopniu z pasz zakupionych.

Większe stado zwierząt wymagało poniesienia także większych nakładów pracy. W gospodarstwach o najwyższym stopniu specjalizacji i jednocześnie utrzymujących największe stada zwierząt poziom zatrudnienia był o około 50% wyższy niż w grupie o najmniejszej specjalizacji. Również w miarę wzrostu wskaźnika specjalizacji zwiększał się udział pracy najemnej w strukturze pracy ogółem (tab. 1).

Tabela 1. Ogólne informacje o badanych gospodarstwach produkujących żywca wieprzowy w 2008 roku w zależności od stopnia specjalizacji

Table 1. General information on surveyed farms producing pigs for slaughter in 2008, depending on the degree of specialization

Wyszczególnienie Specification	Gospodarstwa o stopniu specjalizacji Level of farm specialization			Średnio Average
	I	II	III	
1	2	3	4	5
Liczba badanych gospodarstw Number of farms	75	30	36	141
Wielkość ekonomiczna (ESU) Economic size of farm (ESU)	20	29	60	32
Powierzchnia UR (ha) Total utilised agricultural area of holding (ha)	31,3	36,3	38,7	34,2
dzierzawa (%) rented (%)	32,2	37,3	22,0	30,4
Powierzchnia uprawy zbóż (ha) Area of cereals (ha)	22,3	29,9	34,9	27,1

Tabela 1 – cd. / Table 1 – cont.

1	2	3	4	5
Nakłady pracy ogółem w gospodarstwie (AWU) Labour input (AWU)	2,0	1,9	2,2	2,0
praca własna (FWU) unpaid labour input (FWU)	1,8	1,7	1,9	1,8
Liczba sztuk przeliczeniowych zwierząt (LU) Total livestock units (LU)	26,2	46,9	118,6	54,2
Liczba sztuk przeliczeniowych trzody chlewnej (LU) Livestock units of pigs (LU)	18,8	44,5	117,4	49,4
Obsada trzody chlewnej (LU/100ha) Density of pigs (LU/100 ha)	60,2	122,4	303,4	144,4
Produkcja żywca wieprzowego brutto (dt/gosp.) Gross production of pigs for slaughter (dt/farm)	110,2	320,9	881,2	351,9
Średnia cena sprzedaży żywca wieprzowego (zł/kg) Selling price for pigs for slaughter (PLN/kg)	3,84	4,16	4,27	4,02
Nakłady pracy ogółem na produkcję żywca (AWU) Labour input on pigs for slaughter production	0,3	0,6	0,8	0,5
praca własna (FWU) unpaid labour input (FWU)	0,2	0,5	0,6	0,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Systemu FADN i AGROKOSZTY.
Source: own elaboration on the basis of FADN and AGROKOSZTY data.

W badanym roku przeciętne badane gospodarstwo dysponowało majątkiem o wartości 695 tys. zł. Jak wykazują dane zawarte w tabeli 2, wysokość posiadanego majątku charakteryzowała się zależnością: im wyższy stopień specjalizacji, tym wyższa wartość posiadanych aktywów.

Tabela 2. Wartość oraz struktura majątku i źródeł jego finansowania w badanych gospodarstwach produkujących żywiec wieprzowy w zależności od stopnia specjalizacji

Table 2. Value and structure of assets and sources of financing in the surveyed farms producing pigs for slaughter, depending on the degree of specialization

Wyszczególnienie Specification	Gospodarstwa o stopniu specjalizacji Level of farm specialization			Średnio Average
	I	II	III	
1	2	3	4	5
Aktywa (zł) Assets (PLN)	546 535	611 238	1 074 681	695 147
aktywa trwale (%) fixed assets (%)	82	79	80	81
aktywa obrotowe (%) current assets (%)	18	21	20	19

Tabela 2 – cd. / Table 2 – cont.

1	2	3	4	5
Pasywa (zł) Liabilities (PLN)	546 535	611 238	1 074 681	695 147
kapitał własny (%) equity (PLN)	85	88	83	84
zobowiązania ogółem (%) total liabilities (%)	15	12	17	16
długo- i średnioterminowe (%) medium and long-term liabilities (%)	80	73	79	79
krótkoterminowe (%) short-term liabilities (%)	20	27	21	21

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Systemu FADN i AGROKOSZTY
Source: own elaboration on the basis of FADN and AGROKOSZTY data.

Struktura pasywów badanych gospodarstw we wszystkich analizowanych grupach kształtowała się podobnie. Majątek badanych gospodarstw był pokrywany w zdecydowanej części poprzez kapitał własny. Kapitał obcy stanowiły w głównej mierze kredyty długo- i średnioterminowe.

PRODUKCJA I KOSZTY

Wartość produkcji oraz wysokość poniesionych kosztów w gospodarstwie zależą w głównej mierze od skali prowadzonej działalności, technologii produkcji, a także od uwarunkowań rynkowych. Wpływ na zróżnicowanie wartości produkcji w badanych grupach gospodarstw miała skala produkcji żywca wieprzowego, która rosła wraz ze wzrostem stopnia specjalizacji. W III grupie gospodarstwa wygenerowały wartość produkcji żywca wieprzowego na poziomie 381 tys. zł, czyli o 2,8-krotnie wyższym niż w grupie II, a także 8,7-krotnie niż w grupie I. Wpływ na to zróżnicowanie miała również cena żywca wieprzowego, która, podobnie jak skala produkcji, charakteryzowała się prawidłowością: im wyższy stopień specjalizacji, tym wyższa cena żywca. W 2008 roku warunki do chowu tuczników były stosunkowo korzystne. Po długim okresie utrzymujących się negatywnych uwarunkowań rynkowych produkcji żywca wieprzowego, wiele gospodarstw zrezygnowało z tego kierunku produkcji. Efektem było dynamiczne obniżenie się pogłowia trzody chlewnej, co – w połączeniu z innymi czynnikami zewnętrznymi, m.in. obniżeniem się wartości złotówki – spowodowało wzrost ceny skupu żywca, który pozytywnie wpłynął na efekty ekonomiczne jego produkcji. Zostały one dodatkowo wzmocnione przez taniejące zboża, co wyraziło się w zdecydowanym polepszeniu relacji cen pasze:trzoda [Cholewa 2008].

Różnice w powierzchni użytków rolnych w poszczególnych grupach nie miały wpływu na zróżnicowanie wartości produkcji roślinnej (tab. 3). Zróżnicowanie to było zapewne konsekwencją struktury upraw w tych grupach. Badania wykazały, że większa specjalizacja wiązała się również z poniesieniem wyższych kosztów zarówno bezpośrednich,

Tabela 3. Wartość produkcji oraz koszty w badanych gospodarstwach produkujących żywca wieprzowego w zależności od stopnia specjalizacji
 Table 3. Value of production and the cost of producing pigs for slaughter in farms surveyed, depending on the degree of specialization

Wyszczególnienie Specification	Gospodarstwa o stopniu specjalizacji The level of farm specialization			Średnio Average
	I	II	III	
Wartość produkcji ogółem (zł) Production value (PLN)	159 713	232 223	452 225	249 825
Produkcja roślinna (zł) Crop production (PLN)	78 408	88 393	71 656	78 809
Produkcja zwierzęca (zł) Animal production (PLN)	79 646	140 352	377 197	168 533
żywiec wieprzowy ^a (zł) pork production ^a (PLN)	43 956	134 389	381 492	149 376
Produkcja pozostała (zł) Other production (PLN)	1 659	3 477	3 372	2 483
Koszty ogółem (zł) Total costs (PLN)	142 385	200 186	384 941	216 612
Koszty bezpośrednie (zł) Specific costs (PLN)	86 724	131 887	285 401	147 059
produkcji roślinnej (zł) of crop production (PLN)	33 638	36 127	31 655	33 661
produkcji zwierzęcej (zł) of animal production (PLN)	53 085	95 759	253 746	113 397
żywca wieprzowego ^b (zł) of pigs for slaughter production ^b (PLN)	18 785	55 354	145 829	59 002
Koszty pośrednie (zł) Farming overheads (PLN)	55 661	68 299	99 540	69 553
żywiec wieprzowy (zł) production of pigs for slaughter (PLN)	15 333	41 368	81 667	37 809

^aWartość produkcji żywca wieprzowego może być wyższa od wartości produkcji zwierzęcej, gdyż w metodologii FADN w wartości produkcji zwierzęcej uwzględnia się zmianę wartości stada podstawowego z tytułu zmian cen jednostkowych w roku obrachunkowym.

^bBez kosztu wymiany stada.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych systemu FADN i AGROKOSZTY.

^aThe value of pig production may be higher than the value of livestock production, since in FADN methodology in the value of livestock production into account the change in value of livestock due to changes in unit prices in the accounting year.

^bWithout replacement value.

Source: own elaboration on the basis of FADN and AGROKOSZTY data.

jak i pośrednich. Koszty bezpośrednie produkcji żywca wieprzowego wynosiły od 18,8 tys. zł w grupie o najniższym poziomie specjalizacji do 145,8 tys. zł w grupie gospo-

darstw najbardziej wyspecjalizowanych³. Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej kształtowały się natomiast na stosunkowo wyrównanym poziomie i wynosiły od 31,7 do 36,1 tys. zł.

DOCHODY GOSPODARSTW I DOCHODOWOŚĆ PRODUKCJI ŻYWCA WIEPRZOWEGO

Warunki produkcyjno-cenowe, poziom kosztów, a także otrzymane dopłaty do działalności operacyjnej sprawiły, że badane gospodarstwa w 2008 roku uzyskały średni dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na poziomie 65,7 tys. zł. Wzrost stopnia specjalizacji produkcji żywca wieprzowego implikował wzrost dochodów gospodarstw. W grupie o najwyższej specjalizacji średni dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego wyniósł 106 tys. zł i był o 69,2 % wyższy niż w grupie II, a także 2,2-krotnie wyższy niż w grupie I. Dochód ten w znacznym stopniu tworzony był jednak przez dopłaty do działalności operacyjnej. Największe wsparcie stanowiły one dla gospodarstw z grupy I, w których 69,2% dochodu były to środki pochodzące z zewnątrz. W miarę wzrostu stopnia specjalizacji zmniejszał się jednak udział dopłat w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego i w grupie III stanowił 29,9%. Jest to i tak wysoki wynik, jeśli wziąć pod uwagę to, że są to gospodarstwa wysoko wyspecjalizowane w produkcji żywca wieprzowego, która jako działalność nie jest objęta Wspólną Polityką Rolną ani systemem wsparcia ze strony Państwa. Dopłaty te w znacznym stopniu były więc związane z posiadanymi przez rolników zasobami ziemi (JPO, UPO). Wskazuje to na ogólnie niską dochodowość produkcji żywca w badanych gospodarstwach.

Pozytywny wpływ specjalizacji na wyniki ekonomiczne gospodarstw zaznacza się wzrostem dochodowości pracy, a także dochodowości ziemi będącej w użytkowaniu rolnika. Badania dowiodły, że najwyższą dochodowością tych dwóch czynników produkcji charakteryzowały się gospodarstwa najbardziej wyspecjalizowane (grupa III). Biorąc pod uwagę dochodowość wszystkich czynników wytwórczych, najgorsze wyniki zanotowały gospodarstwa o najniższym poziomie specjalizacji (tab. 4).

Wyniki badań wykazały, że dochód z działalności, jaką jest produkcja żywca wieprzowego, w każdej wyodrębnionej grupie okazał się ujemny. Mimo że w badanym roku, po kilku latach pogłębiania się strat z produkcji żywca wieprzowego (co wykazują wyniki badań prowadzonych w systemie AGROKOSZTY) nastąpiła poprawa wyników ekonomicznych, producenci nie byli zdolni do pokrycia wszystkich poniesionych kosztów. Można jednak zauważyć pewne tendencje w kształtowaniu się dochodu z działalności w poszczególnych grupach. Wzrost stopnia specjalizacji powodował, że strata rolników w przeliczeniu na jednostkę produkcji (1 dt) zmniejszała się: w grupie I wynosiła -112 zł, podczas gdy w grupach II i III – odpowiednio -106 i -61 zł. Grupa o najwyższym poziomie specjalizacji była również najlepsza pod względem wysokości nadwyżki bezpośredniej w przeliczeniu na 100 kg produkcji żywca brutto. Nadwyżka ta wynosiła 32 zł/dt i była wyższa niż w grupie I i II odpowiednio o 18,5 i 45,5%.

³ W pozycji tej nie uwzględniono kosztów wymiany stada, gdyż taki koszt nie jest uwzględniany w metodologii FADN w pozycjach kosztowych. Wszelkie zakupy zwierząt, a także zwierzęta własne (w tym przypadku warchlaki) przekazane do dalszego chowu (na tuczniaki) korygują wartość produkcji w gospodarstwie.

Tabela 4. Wartość produkcji oraz koszty w badanych gospodarstwach produkujących żywiec wieprzowy w zależności od stopnia specjalizacji

Table 4. Value of production and the cost of producing pigs for slaughter in farms surveyed, depending on the degree of specialization

Wyszczególnienie Specification	Gospodarstwa o stopniu specjalizacji Level of farm specialisation			Średnio Average
	I	II	III	
Dochód z Rodzinnego Gospodarstwa Rolnego (zł/gospodarstwo) Family Farm Income (PLN/farm)	47 810	62 436	105 620	65 682
Dopłaty do działalności operacyjnej (zł/gospodarstwo) Subsidies on current operations linked to production (PLN/farm)	33 085	33 274	31 621	32 752
Dochodowość: Profitability:				
pracy (DzRGR/AWU) of work (FFI/AWU)	23 692	32 621	47 428	32 052
ziemi (DzRGR/ha) of land (FFI/ha)	1 528	1 719	2 730	1 918
kapitału (DzRGR/aktywa (zł)) of capital (FFI/1 PLN of assets)	0,087	0,102	0,098	0,094
Nadwyżka bezpośrednia z produkcji żywca wieprzowego (zł/100 kg) Gross margin from pigs for slaughter production (PLN/100 kg)	27	22	32	29
Dochód z produkcji żywca wieprzowego (zł/100 kg) Income from pigs for slaughter production (PLN/100 kg)	-112	-106	-61	-78
Koszt produkcji 1 kg żywca (zł/kg) Cost of producing 1 kg of slaughtered pigs (PLN/kg)	5,11	5,25	4,94	5,03

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych systemu FADN i AGROKOSZTY.
Source: own elaboration on the basis of FADN and AGROKOSZTY data.

Zaletą specjalizacji jest obniżenie jednostkowych kosztów produkcji w gospodarstwie. Specjalizacja wymusza bowiem zwiększenie skali produkcji, co wpływa na rozłożenie kosztów stałych na większą liczbę produktów jednorodnych. Badania wykazały, że gospodarstwa o najwyższym poziomie specjalizacji charakteryzowały się najniższym jednostkowym kosztem produkcji żywca wieprzowego (4,94 zł/kg), co przy najwyższej cenie żywca stawiało te gospodarstwa w najlepszej pozycji.

PODSUMOWANIE

Poziom specjalizacji w badanych gospodarstwach miał znaczący wpływ zarówno na kształtowanie wyników ekonomicznych gospodarstw, jak i dochodowości produkcji żywca wieprzowego. Wraz ze wzrostem stopnia specjalizacji zwiększał się dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego. Warunki produkcyjno cenowe, występujące w 2008 roku, nie pozwoliły jednak producentom na uzyskanie korzystnego wyniku w postaci dochodu z działalności, niemniej wyższy poziom specjalizacji powodował zmniejszenie strat w produkcji żywca. Rozwijająca się specjalizacja pociągała za sobą również wzrost dochodowości ziemi oraz poniesionych nakładów pracy. Gospodarstwa o najwyższym poziomie specjalizacji charakteryzowały się także najniższymi jednostkowymi kosztami produkcji oraz najwyższą ceną sprzedaży żywca wieprzowego. Wyniki te były jednakże rezultatem wielkości produkcji, gdyż z zagadnieniem specjalizacji jest również związane pojęcie skali produkcji. W rozpatrywanych gospodarstwach, wraz ze wzrostem stopnia specjalizacji, zwiększał się rozmiar produkcji żywca wieprzowego. Większa skala powodowała rozłożenie kosztów stałych na większą liczbę produktów, lepsze wykorzystanie zasobów gospodarstwa czy też wzrost wydajności pracy, pozytywnie wpływając na wyniki ekonomiczne gospodarstw. Wzrost stopnia specjalizacji wiąże się jednak ze wzrostem ryzyka. Dotyczy to w dużej mierze producentów żywca wieprzowego, którzy funkcjonują w dość zmiennych warunkach rynkowych, powodujących znaczne wahania w opłacalności produkcji. Nie jest to czynnikiem zachęcającym do podejmowania działania, jakim jest specjalizacja.

LITERATURA

- Cholewa M., 2008. Żywiec wieprzowy. W: Wyniki ekonomiczne wybranych produktów rolniczych w 2008 roku. Red. A. Skarżyńska. IERiGŻ – PIB, Warszawa.
- Fereniec J., 1999. *Ekonomika i organizacja rolnictwa*. Wyd. Key Text, Warszawa.
- Goraj L., 2007. Analiza porównawcza gospodarstw rolnych pod względem głównych parametrów techniczno-ekonomicznych. Polska na tle innych krajów UE. W: *Rozwój rolnictwa i gospodarki żywnościowej i obszarów wiejskich Polski w Unii Europejskiej*. Red. S. Zięba, A. Kowalski. AlmaMer, Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Warszawa.
- Grontkowska A., 1997. *Organizacja gospodarstw rolniczych*. WSiP, Warszawa.
- Manteuffel R., 1979. *Ekonomika i organizacja gospodarstwa rolniczego*. PWRiL, Warszawa.
- Szymańska E., 2009. Zastosowanie metody DEA do badania efektywności gospodarstw trzodowych. *J. Agribus. Rural Dev.* 2(12), 249-255.
- Wiatrak A.P., 2001. Ekonomiczna i społeczna wydajność pracy w rolnictwie i w różnych typach gospodarstw rolniczych. *Zesz. Nauk. SGGW, Ser. Ekon. Org. Gosp. Żywn.* 41.
- Ziętara W., 1976. *Jak organizować gospodarstwo wyspecjalizowane w produkcji zwierzęcej*. PWRiL, Warszawa.

LEVEL OF SPECIALIZATION AND EFFICIENCY OF FARMS PRODUCING PIGS FOR SLAUGHTER

Summary. The paper presents the impact of specialization of farm producing pigs for slaughter on their economic performance. The main issue of the study was to show the dependence between family farm income, as well as income from pigs for slaughter production and the level of specialization. The results show, positive impact of farms specialization on economic results of these farms. Increase of the level of specialization implied increase of the family farm income, income from pigs for slaughter production and profitability of land and labour.

Key words: pigs for slaughter, specialization of farm, profitability, scale of farming

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 23.01.2012

Do cytowania – For citation: Dziwulski M., 2012. Poziom specjalizacji produkcji żywca wieprzowego a efektywność gospodarstw rolniczych. J. Agribus. Rural Dev. 1(23), 37-47.